

ВІД АНТИЧНОГО ФАТУМУ ДО ХРИСТИЯНСЬКОГО ПРОВИДІННЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ ДОЛІ

Харипончук О. В.

*студент IV курсу соціально-гуманітарного факультету
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Думка часів античності, щодо питання влаштування Всесвіту, та природи часу, мала циклічний характер. Переважна більшість філософів античності сходилися на думці, що Космос існував вічно. Відповідно початку творіння та його кінця не було, а отже і не було кінцевої мети існування. Всесвіт мав характер певного циклу, де нема початку і не передбачено кінця. Звичайно ж згадки про зовнішні сили в часи античності існують, але ці сили або носили абстрактний, безособовий характер у вигляді певного всесвітнього закону (Логос), або вони носять характер першодвигуна, який не втручається в справи людей, а лише споглядає самого себе, про що власне й стверджує Арістотель.

Тому і проблема людської долі базувалася на тому, що людина є лише частинкою вічного Всесвіту, і її доля підпорядкована тим же законам (Логос), яким підпорядкований Всесвіт. Тому типовим було пояснювати долю людини завдяки детермінізму, бо з рештою не було кінця віків де всіх людей оцінював би певний суддя. Наприклад, у Демокріта цей детермінізм носить раціоналістичний характер і розглядається як причинно-наслідковий ланцюг, за ланки причин та наслідків якого людина вимушена відповідати. Саме тому він висміював людей, які вважали долю випадковістю: «люди створили ідол Випадку, щоб виправдати власну нерозважливність. Адже Випадок рідко вступає в конфлікт із Розумом, і більшість речей у житті можна впорядкувати завдяки розумній проникливості» [4, с. 119]. Тобто ідея Демокріта полягала в тому, що людина, у Всесвіті де вже все визначено, може лиш грати за правилами цього світу, або ж спертися на випадок, якого на його думку насправді не існує.

Якщо в Демокріта Всесвіт розглядається як бездушний механізм де доля – це результат зіткнення атомів, то, наприклад, у стоїків доля вже набуває продуманого характеру завдяки Логосу, який вони розглядали вже не як бездушний закон причин і наслідків, а як живий розум який має щось на кшталт «програми», яка все визначає. Проявом такого світосприйняття є позиція Марка Аврелія, для якого доля не щось «холодне» та механістичне, а живе і продумане: «Всесвіте! Все, що до

тебе прилаштоване, і мене влаштовує... Все – від тебе, все – в тобі, все – задля тебе» [2, IV.23].

Проте з приходом християнства все набуває радикально іншого характеру. У християнстві Всесвіт не вічний, він мав початок і Творця, цим Творцем був Бог, який створив Всесвіт з нуля, що в свою чергу дуже контрастує з думкою античності, де матерія розглядалася вічною, і не могла бути створеною з нічого. Також Бог у християнстві не є байдужим до свого творіння, Він має власний план на нього, і керуючою силою є Його провидіння, а не безособові сили: Гал. 4:3-9 «Так і ми, поки були дітьми, були поневолені стихіями світу...».

Християнська модель світу підпорядковує історію лінійному сюжету, який має початок – творіння, та завершальну мету – спасіння. Тому оскільки в християнстві історія має початок та кінець, тим паче кінцем є день суду, то і людині, щоб справедливо постати на суді, потрібно мати свободу вибору. Тому провидіння Боже не є жорсткою силою, яка підпорядковує собі долю людей, тобто фатальність тут більше не працює, на заміну приходиться внутрішня відповідальність людини, бо інакше сенс Судного дня втратився б. Провидіння є таким собі загальним правилом, сценарієм, по якому рухається історія людства. Бог може втручатися в загальний сценарій історії: Дан. 2:21 «І саме Він міняє пори і часи, ставить царів і відставляє...», може також посилати людям своїх провідників у вигляді пророків. Або ж може подавати знаки, як це наприклад описав Блаженний Августин. Коли він у розпачі через невизначеність вибору почув неподалік голос дитини, яка співала «*Tolle, lege*», що означає «Бери, читай», взяв Святе письмо свого друга, відкрив на випадковій сторінці і прочитав, то остаточно залишив своє колишнє життя, і вибрав християнство. Цей епізод ілюструє втручання провидіння в особисту історію не за допомогою зовнішніх законів космосу, а через конкретний знак, який вимагає особистого вибору.

Література

1. Августин, Блаженний. *Сповідь*. Львів: Свічадо, 2021. 356 с.
2. Аврелій, Марк. *Наодинці з собою* / пер. з грец. Р. Паранька. Львів: Апріорі, 2018. 184 с.
3. *Острозька Біблія* / опрац. та підгот. до друку архім. Рафаїл (Роман Турконяк). Львів: Благодійний фонд «Книга»; Київ: Українське Біблійне Товариство, 2006. 1957 с.
4. Freeman K. *Ancilla to the Pre-Socratic Philosophers: A Complete Translation of the Fragments in Diels, Fragmente der Vorsokratiker*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1948. URL: https://www.demonax.info/doku.php?id=text%3Ademocritus_fragments (дата звернення: 01.04.2026).